

Omzendbrief betreffende het houden en slachten van gekweekt wild en bizons en het uitsnijden van vlees van gekweekt wild in een erkende inrichting

Referentie	PCCB/S3/1172442	Datum	10/06/2020
Huidige versie	4.0	Van toepassing vanaf	Datum van publicatie
Trefwoorden	Gekweekt wild – bizons - houden – slachten – bewerking		

Opgesteld door	Goedgekeurd door
Karolien Vanderschot	Heymans Jean-François, directeur-generaal a.i.

1. Doel

Deze omzendbrief geeft een toelichting over de reglementaire vereisten betreffende het houden van en de hygiëne bij het slachten van gekweekt wild en van bizons en de hygiëne bij het uitsnijden van gekweekt wild. Hij beoogt het slachten op het bedrijf van gekweekt wild enerzijds, en van bizons anderzijds. In de Europese regelgeving is een afwijking met het oog op slachten op het bedrijf opgenomen voor gekweekt wild en, bij uitzondering, bizons. Deze omzendbrief verduidelijkt onder meer de regels voor de implementatie van deze afwijking in België. Voor andere landbouwhoefdieren zijn geen soortgelijke afwijkingen mogelijk. Deze omzendbrief verduidelijkt ook het vervoer (van levende of gedode dieren) naar een slachthuis of naar een andere erkende inrichting waar het uitslachten en de verwerking van het karkas plaatsvinden. De erkende inrichtingen voor het uitsnijden van vlees van gekweekt wild vallen eveneens binnen deze omzendbrief.

2. Toepassingsgebied

Het houden en slachten van gekweekt wild en van bizons en het uitsnijden van vlees van gekweekt wild in een daartoe erkende inrichting.

3. Referenties

3.1. Wetgeving

Verordening (EG) nr. 509/1999 van de Commissie van 8 maart 1999 tot verlenging van de maximumtermijn voor het aanbrengen van oormerken bij bizons (van de soort *Bison bison* spp.)

Verordening (EG) nr. 1760/2000 van het Europees Parlement en de Raad van 17 juli 2000 tot vaststelling van een identificatie- en registratieregeling voor runderen en inzake de etikettering van rundvlees en rundvleesproducten en tot intrekking van Verordening (EG) nr. 820/97 van de Raad

Verordening (EG) nr. 852/2004 van het Europees Parlement en de Raad van 29 april 2004 inzake levensmiddelenhygiëne

Verordening (EG) nr. 853/2004 van het Europees Parlement en de Raad van 29 april 2004 houdende vaststelling van specifieke hygiënevoorschriften voor levensmiddelen van dierlijke oorsprong

Verordening (EG) nr. 2073/2005 van de Commissie van 15 november 2005 inzake microbiologische criteria voor levensmiddelen

Verordening (EG) nr. 1069/2009 van het Europees Parlement en de Raad van 21 oktober 2009 tot vaststelling van gezondheidsvoorschriften inzake niet voor menselijke consumptie bestemde dierlijke bijproducten en afgeleide producten en tot intrekking van verordening (EG) nr. 1774/2002

Verordening (EG) nr. 1099/2009 van de Raad van 24 september 2009 inzake de bescherming van dieren bij het doden

Verordening (EU) 2017/625 van het Europees Parlement en de Raad van 15 maart 2017 betreffende officiële controles en andere officiële activiteiten die worden uitgevoerd om de toepassing van de levensmiddelen- en diervoederwetgeving en van de voorschriften inzake diergezondheid, dierenwelzijn, plantgezondheid en gewasbeschermingsmiddelen te waarborgen, tot wijziging van de Verordeningen (EG) nr. 999/2001, (EG) nr. 396/2005, (EG) nr. 1069/2009, (EG) nr. 1107/2009, (EU) nr. 1151/2012, (EU) nr. 652/2014, (EU) 2016/429 en (EU) 2016/2031 van het Europees Parlement en de Raad, de Verordeningen (EG) nr. 1/2005 en (EG) nr. 1099/2009 van de Raad en de Richtlijnen 98/58/EG, 1999/74/EG, 2007/43/EG, 2008/119/EG en 2008/120/EG van de Raad, en tot intrekking van de Verordeningen (EG) nr. 854/2004 en (EG) nr. 882/2004 van het Europees Parlement en de Raad, de Richtlijnen 89/608/EEG, 89/662/EEG, 90/425/EEG, 91/496/EEG, 96/23/EG, 96/93/EG en 97/78/EG van de Raad en Besluit 92/438/EEG van de Raad (verordening officiële controles)

Wet van 24 maart 1987 betreffende de diergezondheid

Koninklijk Besluit van 14 november 2003 betreffende de autocontrole, meldingsplicht en traceerbaarheid

Koninklijk Besluit van 16 januari 2006 tot vaststelling van de nadere regels van de erkenningen, toelatingen en voorafgaande registraties afgeleverd door het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen

Koninklijk besluit van 3 juni 2007 betreffende de identificatie en de registratie van schapen, geiten en hertachtigen

Koninklijk Besluit van 23 maart 2011 tot vaststelling van een identificatie- en registratieregeling voor runderen

Koninklijk besluit van 10 juni 2014 betreffende de voorwaarden voor het vervoer, het verzamelen en het verhandelen van landbouwhuisdieren

Koninklijk besluit van 1 juli 2014 tot instelling van een identificatie- en registratiesysteem voor varkens en betreffende de toelatingsvoorwaarden voor varkensbedrijven

Koninklijk besluit van 13 juli 2014 betreffende levensmiddelenhygiëne

Koninklijk besluit van 30 november 2015 betreffende de hygiëne van levensmiddelen van dierlijke oorsprong

Koninklijk besluit van 25 juni 2018 tot vaststelling van een identificatie- en registratieregeling voor pluimvee, konijnen en bepaald hobbypluimvee

Ministerieel besluit van 10 september 2007 houdende modaliteiten betreffende de identificatie en de registratie van schapen, geiten en hertachtigen

Ministerieel besluit van 20 september 2010 betreffende het model en de inhoud van de voedselketeninformatie

Ministerieel besluit van 28 september 2010 betreffende het geïnformatiseerd register in de slachthuizen

Ministerieel besluit van 23 maart 2013 betreffende de versoepeling van de toepassingsmodaliteiten van de autocontrole en de traceerbaarheid in sommige inrichtingen in de voedselketen

3.2. Andere

[Advies 21-2013](#) van het Wetenschappelijk Comité van het FAVV: Actielimieten van toepassing op vlees van konijnen en van gekweekt wild als richtwaarden voor de proceshygiëne.

Advies EFSA (European Food Safety Authority), 2013: Scientific Opinion on the public health hazards to be covered by inspection of meat from farmed game.

Omzendbrief inzake microbiologische criteria voor karkassen van als landbouwhuisdier gehouden hoefdieren en de mogelijkheid van versoepelingen in de frequentie van bemonstering in 'kleine slachthuizen'.

4. Definities en afkortingen

Beltrace: een door het FAVV beheerde informaticatoepassing. Deze laat de slachthuizen, gemeentelijke administraties, inspecteurs en BMO toe de gegevens betreffende de slachtingen te registreren en te raadplegen;

Gekweekt wild:

1. ter slachting aangeboden loopvogels (zoals struisvogels, nandoes, emoes, casuarissen).
2. voor de vleesproductie gehouden landzoogdieren andere dan als landbouwhuisdier gehouden hoefdieren (runderen, inbegrepen buffels en bizens, varkens, schapen, geiten en éénhoevigen).

Het gaat onder meer om gehouden dieren die behoren tot de categorieën grof en ander (inlands) wild, bv. edelhert (*Cervus elaphus*), ree (*Capreolus capreolus*), damhert (*Dama dama*), moeflon (*Ovis musimon*), everzwijn (*Sus scrofa*) en eventueel ook niet-inlandse zoogdieren, gehouden voor vleesproductie¹;

Een dier wordt als gehouden beschouwd indien het zich in een inrichting bevindt, d.w.z. elk fysiek afgesloten terrein, ongeacht de dimensie, waar dergelijke dieren worden gehouden (gevoederd, veterinaire zorgen, ...) en welke onder toezicht staat van een verantwoordelijke in de betekenis van de dierengezondheidswet.

Particuliere slachting: de slachting van een dier waarvan het vlees uitsluitend bestemd is voor de behoeften van de eigenaar of zijn huisgezin;

SANITEL: het gecomputeriseerde gegevensbestand van het FAVV voor de identificatie en registratie van de dieren, van de bedrijven, inrichtingen en installaties waar dieren worden gehouden, alsook van de houders en de verantwoordelijken.

AM: antemortemonderzoek ;

ARSIA: association régionale de santé et d'identification animale;

BMO: door het FAVV met opdracht belaste dierenarts;

BOOD: een door het FAVV beheerde databank waarin de operatoren zijn geregistreerd die actief zijn in de voedselketen;

DGZ: Dierengezondheidszorg Vlaanderen vzw;

GVE: grootvee-eenheid;

KB: koninklijk besluit;

LCE: de bevoegde (lokale) controle-eenheid van het FAVV;

TVD: toedienings- en verschaffingsdocument (van geneesmiddelen);

VKI: voedselketeninformatie. Voor meer informatie kunt u terecht op de [website van het FAVV](#) (FAVV > professionelen > dierlijke productie > informatie over de voedselketen).

¹ Beantwoorden aan de definitie « gekweekt wild », de « andere » zoogdieren die op een afgesloten terrein leven en die bestemd zijn voor de vleesproductie.

5. Het houden en slachten van gekweekt wild en van bizons voor vleesproductie

5.1. Het houden van gekweekt wild en van bizons

Waarschuwing: dit hoofdstuk heeft tot doel de voornaamste regels m.b.t. het houden van gekweekt wild en van bizons in herinnering te brengen en is niet exhaustief. Alle van kracht zijnde wetgevingen zijn van toepassing.

Registratie

Elke houder van dieren die deze dieren in de voedselketen brengt (ongeacht de soort of het aantal dieren), is een operator in de voedselketen en hij moet bijgevolg in BOOD geregistreerd zijn overeenkomstig het KB van 16 januari 2006.

De registratie in BOOD moet uitgevoerd zijn alvorens de dieren te houden.

Niettemin kunnen de houders van minder dan 5 dieren behorend tot de groepen schapen, geiten, of hertachtigen, de aanvraag tot registratie in Sanitel alsnog in orde brengen tegen uiterlijk één maand na de aanvang van het houden van de dieren. Zolang de registratie niet in orde is, mogen deze houders geen dieren aanvoeren in het slachthuis.

De houder die onderworpen is aan de verplichting tot registratie bij het FAVV, richt zich tot de verenigingen DGZ of ARSIA waar hij zich ook in Sanitel laat registreren door middel van een registratieformulier dat hij bij de verenigingen DGZ (informaticatoepassing Veeportaal) of ARSIA (informaticatoepassing Cerise) kan bekomen. De kudde bekomt een beslagnummer en dit vanaf 1 dier.

Bepaalde dieren mogen niet gehouden worden omdat dit niet toegelaten is of onderworpen is aan een specifieke toelating door regelgeving van de gewesten over bepaalde invasieve exotische diersoorten of het dierenwelzijn of door CITES. Bij twijfel of een diersoort mag gehouden worden moet contact opgenomen worden met de bevoegde regionale overheid.

Identificatie van hertachtigen

Voor hertachtigen die in een beslag gehouden worden, geldt een verplichting tot identificatie (KB van 3 juni 2007).

De hertachtigen die in een beslag gehouden worden, moeten geïdentificeerd zijn voordat ze het bedrijf verlaten (levend of dood):

- a) Voor fok- en gebruiksdieren moet steeds een paar erkende oormerken geplaatst worden (oormerken te bekomen bij de verenigingen DGZ-ARSIA).
- b) Voor dieren die rechtstreeks van het beslag naar het slachthuis worden gevoerd (levend of dood) volstaat een enkel blauwkleurig beslagoommerk.
- c) Voor kadavers volstaat ook een enkel blauwkleurig beslagoommerk.

De dieren behouden hun oorspronkelijke identificatie wanneer ze verplaatst worden naar een ander bedrijf of naar het slachthuis en worden ingeschreven in het bedrijfsregister met hun origineel nummer.

Hertachtigen die geboren zijn op het bedrijf, moeten geen oormerken dragen zolang ze het bedrijf niet verlaten. Evenwel moeten er evenveel oormerken beschikbaar zijn in de voorraad van de houder. Het aantal beschikbare oormerken moet minstens overeenkomen met het aantal aanwezige dieren en een oormerknummer moet toegekend worden vooraleer het dier het bedrijf verlaat. In het bedrijfsregister moeten de merking, de herkomst en geboortes alsook het tijdstip van vertrek of sterfte genoteerd worden. De oormerken worden aangebracht vooraleer het dier het bedrijf verlaat en het nummer wordt ook op dat moment in het bedrijfsregister genoteerd. In elk geval moet het register overeenstemmen met het aantal aanwezige dieren ouder dan 6 maanden. Elk jaar op 15 december moet een telling van het op dat moment aanwezige aantal dieren uitgevoerd worden en geregistreerd worden in SANITEL. De houder ontvangt hiervoor een herinnering van DGZ-ARSIA.

Identificatie van gehouden bizons en buffels

Gehouden bizons en buffels zijn als landbouwhuisdieren gehouden hoefdieren en worden geïdentificeerd zoals runderen (KB van 23 maart 2011). Oormerken van bizonkalveren moeten binnen 9 maanden na geboorte geplaatst worden.

Identificatie van moeflons

Gehouden moeflons worden geïdentificeerd zoals schapen en geiten (KB van 3 juni 2007).

Identificatie van varkens

Everzwijnen die in een beslag gehouden worden, worden geïdentificeerd zoals varkens (KB van 1 juli 2014). De wetgeving van toepassing op varkensbedrijven moet nageleefd worden.

Identificatie van loopvogels

Loopvogels worden geïdentificeerd en geregistreerd conform het KB van 25 juni 2018 en moeten voldoen aan alle wetgeving van toepassing op pluimveebedrijven.

Er is geen gereguleerde methode voor de identificatie van loopvogels op het niveau van een houderij, noch tijdens het vervoer naar een slachthuis.

De algemene principes van identificatie en traceerbaarheid moeten gewaarborgd zijn (Ver 178/2002), dit wil zeggen dat de traceerbaarheid van de dieren en van het vlees van die dieren, met inbegrip van de link met de levende dieren, verzekerd moet zijn.

Het slachthuis kan enkel loopvogels voor slachting aanvaarden wanneer ze correct traceerbaar zijn. De operatoren kiezen hun traceringsstelsel. Ze kunnen dat op individuele wijze doen maar ook een (sector)stelsel overeenkomen.

Traceerbaarheid

Naast het bedrijfsregister moeten de volgende gegevens gedurende 5 jaar bewaard worden om de traceerbaarheid binnen de voedselketen te verzekeren (Ver 852/2004: bijlage I – deel A – III):

- de aard en de oorsprong/herkomst van de voeders die aan de dieren werden gegeven; een chronologisch klassement van de leveringsbonnen of de facturen volstaat;
- de toegediende diergeneesmiddelen of andere behandelingen, de datum van toediening en de wachttijd. Zonder bedrijfsbegeleiding mag de houder geen geneesmiddelen toedienen, tenzij in het kader van een nabehandeling. In dit geval volstaat als register een chronologisch klassement van de TVD die door de behandelende dierenarts zijn afgeleverd. Bij

bedrijfsbegeleiding moet naast een chronologisch klassement van de TVD die door de behandelende dierenarts zijn afgeleverd, ook een register 'uit' van diergeneesmiddelen bijgehouden worden.

- indien relevant voor de veiligheid van de voedselketen, de resultaten van elke analyse van bij de dieren genomen monsters of andere monsters die voor diagnostische doeleinden zijn genomen;
- verslagen van officiële controles die relevant zijn voor de bescherming van de veiligheid van de voedselketen, met inbegrip van de informatie betreffende de keuring in het slachthuis.

In geval van afvoer van dieren (hertachtigen, bizons, buffels en moeflons) uit het beslag, moet het bedrijfsregister binnen 3 dagen worden bijgewerkt. Bij everzwijnen moet het bedrijfsregister per week binnen de 3 dagen na het einde van elke week bijgewerkt worden. Bij afvoer van loopvogels moet het bedrijfsregister binnen 7 dagen bijgewerkt worden. De datum van vertrek evenals de overnemer (bestemming) van de dieren moeten worden ingeschreven.

Bij de afvoer moet een verplaatsingsdocument opgemaakt worden (KB van 3 juni 2007 – artikel 21 & MB van 10 september 2007 – bijlage II & KB van 25 juni 2018 - artikel 29).

Bij sterfte moet de datum ervan op de overeenstemmende lijn van het dier in het bedrijfsregister ingeschreven worden. Het bedrijfsregister vervult dus tegelijk de rol van sterfteregister.

5.2. VKI

De Europese regels betreffende de veiligheid van de voedselketen verplichten de dierhouders, inbegrepen de houders van gekweekt wild en van bizons, om aan de exploitant van het slachthuis informatie over de voedselketen (afgekort VKI) te bezorgen voor elk dier/elke groep van dieren die zij naar het slachthuis sturen. De informatie vervat in de VKI, is hoofdzakelijk gebaseerd op de registers van de houderij, per groep dieren of per individueel dier. Op grond van deze gegevens zal de houder de VKI opstellen en overdragen aan de exploitant van het slachthuis. De VKI heeft dus betrekking op de dieren die levend naar het slachthuis worden gebracht.

Anderzijds moeten de slachthuisexploitanten de VKI opvragen, in ontvangst nemen en evalueren. Ze moeten de informatie gebruiken voor hun bedrijfsvoering. Ze mogen geen dieren tot het slachthuis toelaten zonder over de informatie over deze dieren te beschikken. De VKI-dragers (formulieren of elektronische berichten) moeten 24 uur vóór aankomst van de dieren toe te komen in het slachthuis. Het FAVV controleert de aanwezigheid van de VKI, alsook haar geldigheid en geloofwaardigheid. Er wordt tevens nagegaan of de exploitant van het slachthuis de informatie effectief en efficiënt gebruikt.

Alle informatie betreffende de VKI, inbegrepen de verplicht te gebruiken modelformulieren indien men een "papieren" VKI aanlevert, kunt u vinden op de [website van het FAVV](#) (FAVV > professionelen > dierlijke productie > informatie over de voedselketen).

Er is geen formulier dat specifiek aan gekweekt wild of aan bizons is gewijd.

- Voor loopvogels geldt het model [slachtpluimvee algemeen](#) (FAVV > professionelen > dierlijke productie > informatie over de voedselketen > pluimveesector > slachtpluimvee - algemeen);
- Voor hertachtigen en moeflons geldt het model [schapen - geiten](#) (FAVV > professionelen > dierlijke productie > informatie over de voedselketen > schapen- en geitensector);

- Voor everzwijnen geldt het model [varkens](#) (FAVV > professionelen > dierlijke productie > informatie over de voedselketen > varkenssector);
- Voor buffels en bizons geldt het model [runderen](#) (FAVV > professionelen > dierlijke productie > informatie over de voedselketen > rundersector).

Deze modellen kunnen gedownload worden om ze vervolgens in te vullen en ze elektronisch te bezorgen. Ze kunnen ook afgedrukt worden om ze vervolgens als papieren formulier te gebruiken. De bewaartijd van deze gegevens bedraagt 2 jaar voor de slachthuizen en de wildbewerkingsinrichtingen en 5 jaar voor de veehouders. De wijze waarop de gegevens aan het slachthuis worden overgemaakt (op papier of elektronisch) kan momenteel vrij gekozen worden.

5.3. Het slachten van gekweekt wild en bizons

Waarschuwing: dit hoofdstuk heeft tot doel de voornaamste regels m.b.t. het slachten van gekweekt wild en bizons in herinnering te brengen en is niet exhaustief. Alle van kracht zijnde wetgevingen zijn van toepassing.

Gekweekt wild kan (naargelang de soort) worden geslacht in slachthuizen voor als landbouwhuisdier gehouden hoefdieren die bijkomend beschikken over een erkenning voor het slachten van wildsoorten of in slachthuizen die uitsluitend voor het slachten van wildsoorten zijn erkend. Om deze erkenning te bekomen, integreert de exploitant tevens deze activiteit in zijn autocontrolesysteem en past een specifieke procedure toe om het slachten van gekweekt wild in tijd of ruimte te scheiden van het slachten van slachtdieren. Bizons worden beschouwd als landbouwhuisdieren gehouden hoefdieren en kunnen zonder bijzondere voorwaarden geslacht worden in slachthuizen voor als landbouwhuisdier gehouden hoefdieren.

Hertachtigen, loopvogels en ander gekweekt wild en ook, bij uitzondering, bizons kunnen/mogen ook op het bedrijf van herkomst gedood worden onder naleving van de voorwaarden vermeld in punt 5.3.2.; in dat geval is een antemortemonderzoek verplicht en worden de gedode, verbloede en eventueel van de ingewanden ontdane dieren naar een passend slachthuis vervoerd of naar een wildbewerkingsinrichting (uitgezonderd voor bizons waarvoor de enige bestemming een erkend runderslachthuis is) gebracht waar de verdere behandeling van het karkas gebeurt.

De exploitant moet deze activiteit in zijn autocontrolesysteem integreren en een specifieke procedure instellen om deze activiteit in tijd en ruimte af te scheiden van gelijkaardige activiteiten met vrij wild. De exploitant is verplicht om de binnengekomen dieren digitaal te registreren in Beltrace.

De slachting en het uitslachten kunnen plaatsvinden op het bedrijf van herkomst in geval het om particuliere slachting gaat ten behoeve van het huisgezin van de houder van het gekweekt wild (zie punt 5.3.3.).

5.3.1. Slachting in het slachthuis

5.3.1.1. Hygiënevoorwaarden

De operatoren die levende dieren naar het slachthuis vervoeren, moeten uiteraard rekening houden met de reglementering betreffende het welzijn van dieren tijdens het vervoer.

De VKI moet 24 uur op voorhand bij het slachthuis toekomen en moet de identificatie van de dieren vermelden.

Bij levende aanvoer vindt de ante-mortemkeuring (AM-keuring) enkel plaats in het slachthuis.

De hygiëneregels bij het slachten en de verdere behandeling van de karkassen zijn dezelfde als de vereisten die voor de slachthuizen voor landbouwhoefdieren zijn vastgesteld door de verordeningen (EG) nr. 852/2004 en 853/2004 evenals door de koninklijke besluiten van 13 juli 2014 en van 30 november 2015.

5.3.1.2. Microbiologische criteria die van toepassing zijn op karkassen in het slachthuis, zowel voor karkassen van dieren die geslacht werden in het slachthuis als voor dieren die op het bedrijf geslacht werden.

De voor de landbouwhoefdieren geldende bemonsteringsfrequentie voor microbiologische analyses in het kader van de microbiologische autocontrole alsook de eventuele versoepelingen zijn eveneens van toepassing op gekweekt wild en op bizons.

Het doden zelf kan plaatsvinden in het slachthuis of op het bedrijf van herkomst. Het uitslachten en de verwerking van een karkas zijn enkel mogelijk in het slachthuis of in de wildbewerkingsinrichting (uitgezonderd voor bizons waarvoor de enige bestemming een erkend runderslachthuis is) .

Basisprincipe

Vijf willekeurig gekozen karkassen van gekweekt wild moeten wekelijks in de loop van één slachtdag worden bemonsterd. De dag van bemonstering moet iedere week worden gewijzigd zodat iedere werkdag van het slachthuis wordt gedekt. De frequentie van monsternemingen en analyses kan worden verlaagd tot een interval van 15 dagen voor zover de resultaten toereikend zijn gedurende 6 opeenvolgende weken voor de telling van aërobe kolonies en *Enterobacteriaceae* en gedurende 30 opeenvolgende weken voor onderzoek naar *Salmonella*. Als er later ontoereikende resultaten worden vastgesteld, moet de frequentie van bemonsteringen onverwijld opnieuw worden opgevoerd naar een wekelijkse bemonsteringssessie.

Opmerking: de verlaging van de basisfrequentie kan niet worden overwogen als één of meerdere aanvaardbare resultaten worden behaald gedurende 6 weken voor het aantal aërobe kolonies en *Enterobacteriaceae*. Daarentegen, éénmaal de frequentie verlaagd wordt, zorgt het behalen van een of meerdere aanvaardbare resultaten niet voor een nieuwe verhoging van de bemonsteringsfrequentie (zie hieronder bij "interpretatie van de resultaten").

Versoepeling

De slachthuizen die jaarlijks maximaal 1.000 GVE (som van alle diersoorten) gekweekt wild slachten, kunnen genieten van een bemonsteringsfrequentie die verlaagd werd tot één bemonsteringssessie om de 2 weken voor gekweekt wild. De volgende omrekeningscoëfficiënten worden toegepast: hertachtigen van minder dan 100kg levend gewicht = 0,05 GVE, ander grofwild = 0,2 GVE en bizon = 1 GVE.

Deze versoepelde frequentie kan worden verlaagd tot een bemonsteringssessie per maand voor zover:

- het slachthuis een gunstige beoordeling (inclusief gunstig met opmerkingen) heeft bekomen voor de meest recente door de inspecteur van het FAVV of de dierenarts met opdracht ingevulde, checklists voor de scopes infrastructuur, inrichting en hygiëne, autocontrole, traceerbaarheid en meldingsplicht, of bij een gunstige (inclusief gunstig met opmerkingen) hercontrole als laatste controle;

- toereikende resultaten werden behaald gedurende 3 opeenvolgende bemonsteringssessies voor de telling van de aërobe kolonies en *Enterobacteriaceae* en gedurende 15 opeenvolgende bemonsteringssessies voor het onderzoek naar *Salmonella*.

Indien de hierboven vermelde resultaten daarna ontoereikend blijken te zijn (op basis van een analyse van de resultaten in tabel 1 hieronder), zal de frequentie opnieuw moeten worden verhoogd tot de basisfrequentie voor deze kleine slachthuizen (1 analyse om de 2 weken).

Opmerking: de verlaging van de versoepelde frequentie kan niet worden overwogen als een of meerdere aanvaardbare resultaten worden behaald gedurende 6 weken voor het aantal aërobe kolonies en *Enterobacteriaceae*. Daarentegen, eenmaal de frequentie verlaagd wordt, zorgt het behalen van een of meerdere aanvaardbare resultaten niet voor een nieuwe verhoging van de bemonsteringsfrequentie (zie hieronder bij "interpretatie van de resultaten").

De zeer kleine slachthuizen die jaarlijks maximaal 100 GVE (som van alle diersoorten) gekweekt wild slachten, worden vrijgesteld van het behalen van deze frequentie. De frequentie die wordt gehandhaafd, is dan minimaal éénmaal 5 analyses om de 6 maanden voor gekweekt wild. Indien er minder dan 5 slachtingen op eenzelfde dag worden uitgevoerd, wordt het aantal van 5 analyses verminderd tot het aantal karkassen.

Methodes en bemonsteringsplaatsen

De monsterneming met het oog op de bepaling van het aantal aërobe kolonies, *Enterobacteriaceae* en *Salmonella* wordt uitgevoerd door middel van de niet-destructieve methode. Per karkashelft worden vier plaatsen bemonsterd. Men kiest de zones die het meest vatbaar zijn voor besmetting. Bij gekweekt wild zijn deze zones de bil, de flank, de puntborst en de achterkant van het voorste ledemaat. Voor deze niet-destructieve methode wordt een schuurspons gebruikt en gelden volgende oppervlakten voor bemonstering: dikke lende (achter buitenzijde van de bil), flank, puntborst (thorax) en achterkant van het voorste ledemaat: 4 x 50 cm². Het gebruik van de schuurspons voor monsternemingen met betrekking tot het aantal aërobe kolonies en *Enterobacteriaceae* laat de bemonstering van 3 parameters gelijktijdig toe. Eén enkele schuurspons kan zo worden gebruikt voor de bemonstering van de 4 plaatsen (de persoon die de bemonstering uitvoert, moet steriele handschoenen dragen en een nieuw paar handschoenen aantrekken voor ieder karkas): met één kant van de spons wordt een swab genomen van 2 sites; met de andere kant wordt een swab genomen van de 2 andere sites. Voor een makkelijker gebruik van de spons volstaat het de karkashelft met de ene helft van het oppervlak van de spons te schuren en de andere helft van dezelfde kant voor de volgende plaats te gebruiken. Om vergelijkbare resultaten te verkrijgen tussen de verschillende monsters, karkassen en bemonsteringsdagen, moet de bemonsteringstechniek zorgvuldig worden uitgevoerd.

De monsters worden genomen op het einde van de slachtlijn of in de koelkamer, en dat binnen de twee tot vier uur na het slachten, en moeten representatief voor de dagproductie zijn. Als het slachtproces stappen omvat die als problematisch worden herkend, kan het nodig blijken om tijdens die stappen bijkomende bemonsteringen uit te voeren.

De monsters worden bewaard bij 0 tot 4°C tot ze worden onderzocht. De monsters komen in het laboratorium aan binnen 24 uur na de bemonstering; ze worden niet bevroren. De analyse wordt bij voorkeur uitgevoerd binnen de 48 uur en maximum 72 uur nadat de monsters genomen werden, zonder onderbreking van de koudketen.

Proceshygiëne bij het slachten

De verordening (EG) nr. 2073/2005 inzake microbiologische criteria voor levensmiddelen stelt geen proceshygiëncriteria vast voor karkassen van gekweekt wild. Voor de evaluatie van de analyseresultaten moeten daarom de proceshygiënerichtwaarden gebruikt te worden uit tabel 1, zoals voorgesteld door het Wetenschappelijk Comité in het advies 21-2013. Deze gaan uit van een bemonstering door middel van de niet-destructieve methode (swabs).

Tabel 1 : proceshygiënerichtwaarden voor het beoordelen van de hygiëne bij het slachten van gekweekt wild en de bewerking van karkassen in het slachthuis :

Micro-organismen	Bemonsteringsplan		Limieten	
	n	c	m	M
Aantal aërobe kolonies	5		3 log kve/cm ²	4,5 log kve/cm ²
<i>Enterobacteriaceae</i>	5		1 log kve/cm ²	2 log kve/cm ²
<i>Salmonella spp.</i>	50	2	Afwezig op het onderzochte deel van het karkas	

De voormelde richtwaarden voor het aantal aërobe kolonies en *Enterobacteriaceae* zijn van toepassing op de gemiddelde logwaarde. Deze wordt berekend door het logaritme te nemen van elk van de 5 analyseresultaten en door vervolgens het rekenkundig gemiddelde van deze logaritmes te berekenen. De controle van de naleving van de proceshygiënerichtwaarden voor het beoordelen van de hygiëne bij het slachten van gekweekt wild en de bewerking van karkassen in het slachthuis gebeurt dus op basis van slechts één waarde (het rekenkundig gemiddelde van de logaritmes van de 5 analyseresultaten).

Opmerking: indien de resultaten kleiner zijn dan de detectielimiet, wordt er aangeraden ze bij de berekening van de dagelijkse gemiddelde log te assimileren met de detectielimiet gedeeld door 2 om te vermijden dat het gemiddelde vervalst wordt.

Interpretatie van de resultaten

De analyseresultaten van de telling van aërobe kolonies en *Enterobacteriaceae* zijn:

- toereikend wanneer de dagelijkse gemiddelde log lager dan of gelijk is aan m;
- aanvaardbaar wanneer de dagelijkse gemiddelde log tussen m en M ligt;
- ontoereikend wanneer de dagelijkse gemiddelde log hoger is dan M.

Het analyseresultaat van het onderzoek naar *Salmonella* op karkassen van gekweekt wild wordt als toereikend beschouwd als maximum 2 monsters op een geheel van 50 monsters afkomstig uit 10 opeenvolgende monsternemingen positief (= aanwezigheid van *Salmonella*) waren. In het geval dat 3 of meer monsters op 50 positief zijn, wordt het resultaat beschouwd als ontoereikend.

Voor zeer kleine slachthuizen, worden de resultaten afzonderlijk geïnterpreteerd: voor het aantal aërobe kolonies en *Enterobacteriaceae*, n = 1 met als limiet de waarde M en voor *Salmonella*, n = 1 met c = 0 (afwezigheid op elk getest karkasoppervlak).

Corrigerende maatregelen

Corrigerende maatregelen zijn noodzakelijk in geval van ontoereikende resultaten. Als de analyseresultaten echter naar aanvaardbaar neigen of als alleenstaande ontoereikende resultaten voorkomen, moet de slachthuisverantwoordelijke onverwijld maatregelen treffen om de goede hygiënepraktijken en de naleving van de HACCP-procedures te herstellen. De slachthygiëne moet worden verbeterd en de procedurecontrole moet worden nagekeken. Zelfs als de vastgelegde richtwaarden worden nageleefd, moet elke exploitant voortdurend een verbetering van zijn resultaten

nastreven. Wanneer ontoereikende resultaten worden verkregen en corrigerende maatregelen de hygiëne niet verbeteren, is het aanbevolen 4 sponsen te gebruiken om een swab te nemen van de 4 sites zolang de problemen niet geïdentificeerd en opgelost zijn. In geval van aanhoudende besmetting moeten 4 bemonsteringen worden uitgevoerd per karkashelft en worden ze gegroepeerd per site om de bron van deze besmetting te bepalen. Het FAVV zal strikt toezicht houden op de naleving van de *Salmonella*-proceshygiënerichtwaarde. Indien blijkt dat er verschillende malen niet voldaan wordt aan de richtwaarde, zal de slachthuisexploitant een actieplan moeten voorleggen waarvan de uitvoering en de resultaten nauwgezet zullen worden opgevolgd door het FAVV. Specifieke maatregelen (waarschuwing/PV) kunnen ook opgelegd worden door de officiële dierenarts.

5.3.2. Doden op het bedrijf van herkomst

Rekening houdend met de moeilijkheid om sommige levend gekweekt wild en, in voorkomend geval, bizons te transporteren, werd de mogelijkheid gegeven om die dieren op het bedrijf te doden op vraag van de houder om ieder risico voor de houders en vervoerders te vermijden en het welzijn van de dieren te garanderen. Als deze garanties niet gegeven kunnen worden voor bizons, worden de omstandigheden als uitzonderlijk beschouwd en is slachting op het bedrijf toegelaten mits naleving van de voorwaarden van deze omzendbrief, en dit overeenkomstig de toepassing van de afwijking die de Europese wetgeving toestaat.

Om gekweekt wild of uitzonderlijk bizons op het bedrijf te slachten, moet het bedrijf beschikken over een erkende installatie die geschikt is voor het doden, het uitbloeden, in voorkomend geval de evisceratie en, wanneer loopvogels worden gepluimd, het plukken van de dieren. Hiervoor is de erkenning 1.1.3 "Slachten door de producent op de plaats van productie van pluimvee voor foie gras en gekweekt wild" nodig. De erkenningsvoorwaarden kunt u terugvinden op de [website van het FAVV](#). De installaties moeten proper zijn en reinigbaar en ontsmetbaar zijn (dus minstens een hard oppervlak bevatten). Er moet ook een wasbak aanwezig zijn of enkel een drinkwatervoorziening wanneer de evisceratie niet ter plaatse gebeurt alsook een procedure voor de reiniging en de desinfectie van de installaties en de uitrusting. Een ophangstelsel voor de karkassen is vereist wanneer de evisceratie ter plaatse wordt uitgevoerd.

De operator past goede preventieve hygiënepraktijken toe om elke besmetting van vlees te vermijden. Daartoe moeten de dieren zo veel als mogelijk gedood worden met een propere vacht. Dit kan door te vermijden dat de dieren bij het schieten op een vuile plaats terecht komen (vb. in de modder – om deze reden is een hard oppervlak vereist), of te wachten met het doden indien de dieren te vuil zijn (vb. bij slecht weer).

Ook een propere huisvesting in het algemeen draagt bij tot een propere vacht. Het wordt aanbevolen om de dieren niet meer te voederen vanaf de dag voor het doden om de uitstoot van uitwerpselen te verminderen. Ook deze kunnen de vacht en/of het karkas immers bezoedelen.

De operator die op zijn bedrijf doodt, moet bij de LCE onder wiens bevoegdheid het bedrijf valt minstens 48 uur op voorhand de planning van het doden aanmelden. Hij deelt per mail de voorgenomen datum, het tijdstip en het vermoedelijk aantal dieren dat gedood zal worden mee.

De LCE wijst een officiële dierenarts (meestal een BMO) aan die het ante-mortemonderzoek op het bedrijf zal uitvoeren. Dit onderzoek omvat een controle van de registers en documenten van het bedrijf, inbegrepen de VKI. De exploitant zal een procedure toepassen (middels gebruik van een passende installatie) om de dieren te verzamelen teneinde het individueel ante-mortemonderzoek van deze dieren mogelijk te maken.

De operator mag in geen geval overgaan tot het doden van de dieren om op de markt te brengen zolang er geen officiële dierenarts ter plaatse is geweest voor het uitvoeren van het ante-mortemonderzoek.

Het doden moet gebeuren met de middelen en methodes die vastgelegd zijn in de verordening (EG) nr. 1099/2009. Bedwelming kan alleen terzijde geschoven en door afschieten vervangen worden indien de officiële dierenarts daartoe de toestemming geeft. Opgelet: het afschieten blijft een uitzonderingsregel, wat inhoudt dat de toelating daartoe door de officiële dierenarts slechts geval per geval kan worden gegeven.

Hoewel het FAVV niet bevoegd is inzake wapens, spreekt het voor zich dat degene die dieren met de kogel doodt de nodige kennis, bekwaamheid en vergunningen moet hebben, met andere woorden: beschikken over de vereiste kennis over het hanteren en gebruiken van vuurwapens, met voldoende precisie kunnen schieten en de wapenwetgeving respecteren.

In alle gevallen is verbloeding door het oversnijden van beide halsslagaders vereist.

Het doden en verbloeden gebeurt in principe in aanwezigheid van de officiële dierenarts die het ante-mortemonderzoek heeft uitgevoerd. Ook de evisceratie kan ter plaatse gebeuren onder toezicht van deze officiële dierenarts en dit zo vlug mogelijk na het doden.

Indien de verwijdering van ingewanden ter plaatse gebeurt, worden deze ingewanden samen met het gedode dier overgebracht naar het slachthuis. Niettemin kan de officiële dierenarts beslissen dat het maag- en darmstelsel het karkas niet hoeft te vergezellen indien het niet nodig is voor het post-mortemonderzoek, met name wanneer er geen laesies of anomalieën werden vastgesteld. In dat geval moeten ze opgehaald worden door de erkende ophaler.

Na afloop zal de officiële dierenarts een certificaat (model: zie bijlage 1) afleveren dat het gedode dier vergezelt naar het slachthuis. Dit certificaat bevat verklaringen omtrent het onderzoek van de bedrijfsregisters, het ante-mortemonderzoek, datum en tijdstip van het doden en de correcte verbloeding.

Daarnaast wordt ook door de houder van de dieren een verklaring opgesteld (model: zie bijlage 2), waarin hij aangeeft: de identificatie van de dieren, alle diergeneesmiddelen of andere behandelingen die zijn toegediend (2 maanden voor slachting) evenals de data daarvan en de wachttijd. Ook deze verklaring vergezelt de gedode en verbloede dieren naar het slachthuis.

Indien de operator heeft aangetoond dat hij beschikt over het passende vakbekwaamheidsniveau voor het slachten van dieren zonder daarbij enige vorm van pijn, spanning of lijden bij de dieren te veroorzaken, moet de correcte verbloeding niet gecertificeerd worden door de officiële dierenarts (model: zie bijlage 3) en zal de operator dit aspect in zijn verklaring moeten bevestigen. In dat geval moet de officiële dierenarts ook niet aanwezig zijn bij de verbloeding (als de verwijdering van ingewanden niet ter plaatse gebeurd is, want in dat geval moet de officiële dierenarts wel aanwezig zijn).

De geslachte en verbloede dieren, die eventueel van ingewanden ontdaan zijn, worden zonder nodeloos uitstel onder hygiënische voorwaarden naar het slachthuis vervoerd. Indien het vervoer langer dan 2 uur duurt, worden de karkassen gekoeld.

Het gedode en uitgebloeide gekweekt wild kan ook meegenomen worden naar een wildbewerksbedrijf dat erkend is om zulke dieren in ontvangst te nemen en uit te slachten.

5.3.3. Particuliere slachting

De slachting en het uitslachten kunnen plaatsvinden op het bedrijf van oorsprong in het geval van een particuliere slachting voor het huishouden van de houder van het wild. De vermelding "particulier geslacht" wordt tegenover het oormerknummer van het dier ingeschreven in het bedrijfsregister. De hierboven bedoelde bepalingen betreffende de erkenning en de veterinaire keuring zijn niet van toepassing in het geval van een particuliere slachting.

Aangezien gehouden bizons beschouwd worden als landbouwhuisdieren gehouden hoefdieren, is het particulier slachten van bizons enkel toegestaan in een erkend slachthuis.

In het geval van een particuliere slachting mag het vlees uitsluitend bestemd zijn voor het gezin van de betrokken persoon.

5.3.4. Dierenwelzijn bij slachten van gekweekt wild en bizons

Het spreekt voor zich dat de reglementaire bepalingen m.b.t. de dierenbescherming op het ogenblik van het doden eveneens van toepassing zijn bij het slachten van gekweekt wild en bizons. Bedwelming, volgens een methode die is toegestaan (penschiettoestel, elektrisch), is in principe verplicht maar bij doden op het bedrijf kan, mits toestemming van de officiële dierenarts, ook met een vuurwapen worden gewerkt. Bij dat laatste gelden als cruciale parameters de plaatsing van het schot, kracht en kaliber van het patroon en het soort projectiel om elk onnodig lijden bij het te doden dier te voorkomen.

De Europese regels voorzien ook dat de inrichting waar het doden/slachten gebeurt, beschikt over een "verantwoordelijke voor het dierenwelzijn". In tegenstelling tot wat deze benaming doet vermoeden, gaat het niet om een of andere ambtenaar, maar wel degelijk om een gekwalificeerd persoon die voor rekening van de exploitant optreedt (hijzelf, een externe consultant of een personeelslid). De betrokken persoon heeft een officiële opleiding gevolgd (is dan gekwalificeerd) en is in de inrichting verantwoordelijk voor het respecteren van het dierenwelzijn, inbegrepen het overleg daarover met de officiële dierenarts. Daarnaast wordt van het personeel dat effectief belast is met het manipuleren, fixeren, bedwelmen, aanhaken en verbloeden van de dieren, verwacht dat het beschikt over een getuigschrift van vakbekwaamheid, bekomen door het volgen van een specifieke opleiding of een bewijs van het volgen van een cursus. Er is m.b.t. het getuigschrift van vakbekwaamheid geen vrijstelling voorzien in de regelgeving.

De bevoegde regionale overheid moet gecontacteerd worden om hieromtrent meer informatie te verkrijgen. In kleine slachthuizen (minder dan 1000 grootvee-eenheden per jaar, waarbij gekweekt wild naargelang de soort gelijkgesteld mag worden met schapen en geiten of varkens) en ook in de bedrijven waar gehouden gekweekt wild wordt gedood, is evenwel geen verantwoordelijke voor het dierenwelzijn verplicht.

Het FAVV is niet bevoegd voor dierenwelzijn. Het is echter vanzelfsprekend dat de wettelijke voorschriften voor het dierenwelzijn bij het slachten nageleefd moeten worden.

U vindt via de volgende links de gegevens van de bevoegde regionale diensten voor dierenwelzijn. Deze diensten kunnen hieromtrent meer informatie geven:

- voor het Vlaams Gewest : <https://www.lne.be/dierenwelzijn>

- voor het Waals Gewest : <http://www.wallonie.be/fr/bienetreanimal>

- voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest : <http://www.leefmilieu.brussels/dierenwelzijn>

Zelfs wanneer de BMO belast is met de controle op het naleven van de regels in verband met het dierenwelzijn, moet worden opgemerkt dat deze controle onder de bevoegdheid van de Gewesten valt.

6. Bewerking van vlees van gekweekt wild en van bizons

Aangezien bizons als landbouwhuisdieren gehouden hoefdieren zijn, is de omzendbrief inzake microbiologische criteria voor karkassen van als landbouwhuisdier gehouden hoefdieren en de mogelijkheid van versoepelingen in de frequentie van bemonstering in 'kleine slachthuizen' eveneens van toepassing op deze diersoort.

Microbiologische criteria die van toepassing zijn op vlees van gekweekt wild dat wordt uitgesneden in een daartoe erkende inrichting

Proceshygiënerichtwaarden voor versneden vlees

Het Wetenschappelijk Comité stelt in advies 21-2013 bijkomende proceshygiënerichtwaarden voor die van toepassing zijn voor versneden vlees van gekweekt wild.

Tabel 2: proceshygiënerichtwaarden voor versneden vlees van gekweekt wild

Micro-organismen	Bemonsteringsplan		Limieten	
	n	c	m	M
Aantal aërobe kolonies	5	2	5 x 10 ⁵ kve/g	5 x 10 ⁶ kve/g
<i>E. coli</i>	5	2	50 kve/g	500 kve/g

Interpretatie van de resultaten

De analyseresultaten van de telling van aerobe kolonies en *E. coli* zijn:

- toereikend wanneer alle resultaten lager dan of gelijk zijn aan m;
- aanvaardbaar wanneer een maximum van c/n resultaten tussen m en M liggen en de andere resultaten lager dan of gelijk zijn aan m;
- ontoereikend wanneer één of meerdere resultaten hoger zijn dan M of wanneer meer c/n-resultaten tussen m en M liggen.

Corrigerende maatregelen

Corrigerende maatregelen zijn noodzakelijk in geval van ontoereikende resultaten. Als de analyseresultaten echter naar aanvaardbaar neigen of als alleenstaande ontoereikende resultaten voorkomen, moet de uitsnijderijverantwoordelijke onverwijld maatregelen treffen om de goede hygiënepraktijken en de naleving van de HACCP-procedures te herstellen. De uitsnijdingshygiëne moet worden verbeterd en de naleving van procedures moet worden nagekeken. Zelfs als de vastgelegde richtwaarden worden nageleefd, moet elke exploitant voortdurend een verbetering van zijn resultaten nastreven.

7. In de handel brengen van vlees van gekweekt wild en van bizons

Vanaf het slachthuis (voor gekweekt wild en bizons) of de wildbewerkingsinrichting (enkel voor gekweekt wild) kan het vlees van gekweekt wild of bizons aan andere erkende inrichtingen of detailhandelszaken worden geleverd.

In geen enkel geval mag de houder van gekweekt wild zelf vanaf zijn bedrijf rechtstreeks eindconsumenten bevoorraden (al dan niet tegen betaling) met vlees van gekweekt wild of bizons, net zomin als leveren aan detailhandelszaken (horeca, grootkeukens,...).

Evenmin mag vlees bekomen bij particuliere slachting in de handel worden gebracht.

8. Bijlagen

- Bijlage 1: Certificaat voor op het bedrijf geslachte dieren
- Bijlage 2: Verklaring van de operator van het levensmiddelenbedrijf die de dieren heeft gekweekt
- Bijlage 3: Certificaat voor op het bedrijf gedood gekweekt wild overeenkomstig punt 3bis van sectie III van bijlage III bij Verordening (EG) nr. 853/2004.

9. Overzicht van de revisies

Overzicht van de revisies van de omzendbrief		
Versie	Van toepassing vanaf	Reden en omvang van de revisie
1.0	21/03/2014	Originele versie
2.0	16/03/2015	Opheffing van de verklaring bij de gemeentelijke overheden
3.0	07/12/2018	Actualisering van de wetgeving Het houden van gekweekt wild Particuliere slachtingen Slachten van gekweekt wild - getuigschrift van vakbekwaamheid Bewerking van gekweekt wild Microbiologische criteria (in slachthuis en erkende inrichtingen)
4.0	Datum van publicatie	Aanpassing van de verwijzing naar de wetgeving naar aanleiding van het in voege treden van verordening (EU) 2017/625 Slachten van bizons op het bedrijf van herkomst Schraping van de bijkomende erkenning voor de verwerking van gekweekt wild in wildbewerkingsinrichtingen